

Valtakunnallinen saaristoseminaari

Maalahti 10.6.2025

Kylävara paikallisen varautumisen perustana

projektipäällikkö Ritva Pihlaja

Tämänvuotisen saaristoseminaarin aihe, kokonaisturvallisuus, kiinnostaa myös kylien asukkaita. Varautuminen ja turvallisuus puhuttavat tällä hetkellä myös Suomen kylillä. Tiedon tarve ja kysyntä, miten kylä voi yhteisönä varautua erilaisiin häiriö- ja kriisitilanteisiin, on suurta.

Yksilötason ja kotitalouksien varautumisesta tiedetään jo paljon. 72tuntia-ohjeistus ja kotivara ovat monille tuttuja. Tiedämme, mitä meiltä ihan jokaiselta pitäisi kotoa löytyä siltä varalta, että jotain poikkeuksellista tapahtuu: kolmen vuorokauden kotivara.

Olemme tänään täällä saaristoseminaarissa kuulleet puheenvuoroja viranomaisten tekemästä erinomaisesta työstä sen varmistamiseksi, että Suomi olisi isossa kuvassa, valtiona, maanpuolustuksen ja viranomaisten työn kautta hyvin varautunut. Päivän aikana on puhuttu jännitteisestä maailmanpolitiikan tilanteesta ja kansainvälisestä yhteistyöstä Itämeren alueella. NATO-jäsenyys on osa Suomen kansainvälistä yhteistyötä turvallisuutemme vahvistamiseksi.

On kuitenkin tärkeää pysähtyä miettimään, millaisessa maassa asumme. Suomi on Euroopan maaseutumaisin maa. Pinta-alastamme 95 % on maaseutua, lähes 70 % harvaan asuttua maaseutua. Mitä varautuminen tarkoittaa tällaisessa maassa kuin Suomi?

Mitä on paikallinen yhteisöllinen varautuminen?

Kunnille paikallisina toimijoina varautuminen on lakisääteistä. Kuntia on Suomessa hiukan yli 300.

Kyliä sen sijaan on noin 4 000.

Mitä on paikallinen yhteisöllinen varautuminen kylissä? Se on tämän puheenvuoroni aiheena, ja se on kysymys myös Suomen Kylät ry:n kaksivuotisen valtakunnallisen Kylävara-hankkeen taustalla. Hanke tuottaa tietoa siitä, miten kylät voivat varautua erilaisiin häiriö-, kriisi-, onnettomuustilanteisiin tai jopa poikkeusoloihin sekä siitä, miten kylällä tällaisissa tilanteissa toimitaan.

Varautuminen perustuu uhkien arviointiin

Erilaisia häiriö- ja kriisitilanteita, joihin kylien on hyvä varautua, on monenlaisia. Tilanteet voivat olla erilaisia, paitsi vakavuudeltaan, myös kestoaltaan.

On tärkeää korostaa sitä, että kylien ja kyläläisten kanssa turvallisuudesta ja varautumisesta puhuminen ei tarkoita vain poikkeusoloihin tai sodan uhkaan varautumista vaan aivan tavallista arjen turvallisuutta. Sitä, miten pidämme lähiyhteisöissämme huolta toinen toisistamme, autamme, tarjoamme apua ja tukea sitä tarvitseville myös ilman, että sitä meiltä pyydetään. Sitä, miten osaamme vahvistaa itse kukin omalla ja yhteisellä toiminnallamme tärkeää turvallisuuden tunnetta. Sitä, että voimme luottaa siihen, että kun jotain poikkeuksellista tapahtuu, me pärjäämme. Tutkijat puhuvat pehmeästi turvallisuudesta.

On lyhytkestoisia häiriötilanteita, on pidempiä häiriötilanteita. Ja on toki viisautta pohtia yhdessä sitäkin, miten kylä voi paikallisena yhteisönä varautua siihen, että jotain vielä vakavampaa Suomessa tapahtuisi.

Esimerkkejä paikallisesta yhteisöllisestä varautumisesta ja turvallisuustyöstä

Mitä paikallinen yhteisöllinen varautuminen käytännössä on?

Se on muun muassa

- varautumista sään ääri-ilmiöihin, myrskyihin, tulviin,
- yhteistyötä tilanteissa, kun vaikkapa sähköt ovat pitkään poikki, tiet ummessa kaatuneista puista, tai vesijohtovesi saastunutta,
- se on talkoolaisten muonittamista,
- se on avun tarjoamista iäkkäälle naapurille, jonka omat voimat eivät riitä pihatöihin,
- se on kyläläisten kouluttautumista vapaaehtoisin turvallisuusryhmiin tai sydäniskuriryhmiin,
- kyläyhteisön tarjoamaa tukea ja turvaa kyläläisiä järkyttäneiden tapahtumien jälkeen,
- se on kylän juomavesikaivojen kartoittamista, aggregaattien ja sydäniskureiden hankkimista ja niiden käytön harjoittelua yhdessä,
- siitä sopimista, missä kyläläiset kokoontuvat, kun jotain poikkeuksellista tapahtuu,
- tiedonkulun varmistamista myös silloin kun kännykät eivät toimi, ja se on
- kyläläisten paikallistuntemusta ja valppaita silmiä.

Paikallinen yhteisöllinen varautuminen ja turvallisuustyö on kaikkea tätä, ja paljon muutakin.

Kokonaiskuva kyläturvallisuudesta hahmottuu

Vaikka tällainen yhteisöllinen auttaminen ja varautuminen onkin useimmille maaseudulla ja saaristossa asuville aivan normaalia ja tuttua toimintaa, ja vaikka tällaisia hyviä esimerkkejä yhteisöllisestä varautumisesta on kautta

Suomen paljon, kokonaiskuva kyläturvallisuudesta ja kylien rooli osana kokonaisturvallisuutta on ollut hahmottumaton.

Kylävara-hankkeen tehtävänä on selkeyttää näitä tuottamalla ja välittämällä tietoa kylien yhteisöllisen varautumisen vahvistamiseksi. Hanke on valtakunnallinen, ja alueiden ja kylien toimijoita tuetaan ja rohkaistaan verkostoitumaan, kun ne toimivat turvallisuuden ja kriisinkestävyyden vahvistamiseksi ja erilaisiin häiriötilanteisiin varautumiseksi.

Kylävara-hankkeen tärkein tehtävä on **Kylävara-konseptin määrittely**.

Konseptin on tarkoitus olla yhteisöllisen varautumisen työkalupakki, samaan tapaan kuin 72tuntia-ohjeistus ohjaa meitä jokaista varautumaan yksittäisenä kansalaisena tai kotitaloutena. Kylävara-konseptin on tarkoitus olla ohjeistus kylien yhteisölliseen varautumiseen.

Konseptointityötä on jo tähän mennessä valmisteltu vilkkaassa vuoropuhelussa alueiden ja kylien toimijoiden kanssa. Konseptin alustavan jäsentelyn mukaan kylien varautumis- ja turvallisuustyö on

1. suunnittelua
2. koulutusta ja harjoituksia
3. infraa ja investointeja
4. tiedonkulun varmistamista
5. yhdessä sovittuja toimintatapoja ja ennen kaikkea
6. yhteistyötä.

Konseptin varsinainen muotoilu on alkamassa kesän ja syksyn 2025 aikana.

Kyläturvallisuus osana isompaa kuvaa

Yksi Kylävara-hankkeen tehtävistä on tuoda kylät osaksi kokonaisturvallisuudesta käytävää keskustelua.

Mikä on paikallisten yhteisöjen ja kylien turvallisuus- ja varautumistyön merkitys osana kokonaisturvallisuutta?

Alkuvuonna 2025 päivitetyn yhteiskunnan turvallisuusstrategian tiivistelmästä, **kokonaisturvallisuuden timantista**, löydetään hyvin helposti vastaus kysymykseen, miksi on tärkeää puhua kylistä ja yhteisöllisestä varautumisesta myös tänään täällä saaristoseminaarissa. Seminaarin tämänvuotisena teemana on kokonaisturvallisuus.

Paikallisella yhteisöllisellä varautumis- ja turvallisuustyöllä voi olla aivan ratkaiseva merkitys siinä, miten me niin paikallisesti – kylissä ja saaristossa – kuin koko yhteiskuntana onnistumme vahvistamaan toisaalta henkistä kriisinkestävyyttämme, toisaalta väestön toimintakykyä.

Henkinen kriisinkestävyys nostettiin turvallisuusstrategian uudessa päivityksessä timantin ylimpään kärkeen. Henkisen kriisinkestävyuden merkitys on ymmärretty aiempaa paremmin muun muassa Ukrainan sodan kokemusten kautta myös meillä Suomessa. Paikallisten yhteisöjen merkitys henkisen kriisinkestävyuden tukijana ja vahvistajana on ollut siellä kiistaton.

Tätä paikallisten yhteisöjen merkitystä kannattaa pohtia vakavasti myös meillä Suomessa. Olemme EU:n maaseutumaisin maa ja harvaan asuttua NATOn itärajaa. Tällaisessa maassa, tällaisella geopoliittisella sijainnilla ei ole yhdentekevää, millaiset valmiudet paikallisilla yhteisöillä on kohdata erilaisia häiriö- tai kriisitilanteita.

Paikallinen kansalaistoiminta täydentää viranomaisvetoista kovaa turvallisuutta

Edelleen, paikallisen yhteisöllisen kansalaistoiminnan merkityksestä, osana isompaa kuvaa:

Valtioneuvoston rahoittamassa, keväällä ilmestyneessä tutkimuksessa tuotiin Suomeen kaksi uutta termiä, **perusresilienssi** ja **akuuttiresilienssi**.

Resilienssillä tarkoitetaan ihmisten tai yhteisöjen kykyä kohdata häiriöitä tai kriisejä sekä palautua ja toipua niistä.

Tutkimuksen viesti oli painava: kaikenlainen yhteinen toiminta – se kaikkein perinteisinkin kylätoiminta, esimerkiksi uimarannan kunnostus, juhannustanssit, pilkkikilpailut – vahvistaa perusresilienssiä, joka puolestaan on tavallaan peruskivi akuuttiresilienssille, jota tarvitaan silloin, kun jotain poikkeuksellista tapahtuu.

Perusresilienssi, ihmisten välinen luottamus ja kyky toimia yhdessä, on perusta akuuttiresilienssille eli yhteisöjen kyvylle toimia häiriö-, kriisi- ja poikkeustilanteissa. Perusresilienssiä on jo pelkästään se, että tiedämme ja tunnemme toisemme.

Toinen tärkeä tutkijoiden viesti oli se, että paikallinen kansalaistoiminta täydentää viranomaisvetoista "kovaa" turvallisuutta.

Hyvä esimerkki tästä on rajavartiolaitoksen ja rajakyläiden asukkaiden sujuva yhteistyö. Mitä tahansa pientäkään poikkeavaa paikalliset asukkaat kylänraitilla huomaavat, rajaviranomaiset toivovat, että siitä ilmoitetaan heille.

Kylät osana kokonaisturvallisuutta

Vielä kolmas, käytännön toimintaa tukeva näkökulma siihen, mikä on kylien paikka osana kokonaisturvallisuutta.

Paikallisten yhteisöjen varautumis- ja turvallisuustyö on *ennen kaikkea* kyläläisten, kylän asukkaiden keskinäistä keskustelua, yhteistyötä ja siitä sopimista, miten kylällä toimitaan, kun jotain poikkeuksellista tapahtuu.

Lisäksi tähän yhteistyöhön tarvitaan mukaan kaikkia niitä muitakin tahoja, jotka kylillä ja alueilla toimivat ja joita varautumisen ja turvallisuuden kysymykset koskettavat. Turvallisuuden parissa toimivia järjestöjä on iso joukko. Kylät tulevat nyt tavallaan uutena alueperusteisena toimijana mukaan paikalliseen varautumis- ja turvallisuustyöhön. On tärkeää yhdessä keskustella ja sopia käytännön yhteistyöstä. Mitä kukakin tekee, kun jotain poikkeuksellista tapahtuu?

Ja kolmanneksi, on tärkeää, että viranomaiset hoksaavat ne mahdollisuudet, vahvuudet ja voimavarat, joita yhteistyöhön paikallisten yhteisöjen kanssa sisältyy. Kansalaistoiminnan vahvuudet täydentävät parhaimmillaan erinomaisella tavalla viranomaisten toimintaa. Kunnan ja kylien on tärkeää sopia, mitä kunnan ja kylän yhteistyö varautumisen osalta käytännössä tarkoittaa. Samoin tarvitaan sujuvaa ja tiivistä yhteistyötä hyvinvointialueiden, pelastustoimen ja kylien välillä.

Ajankohtaista Kylävara-hankkeessa

Lopuksi lyhyesti kahdesta Kylävara-hankkeen ajankohtaisesta aiheesta:

Kylävara-hankkeessa on parhaillaan käynnistymässä **kylätalokartoitus**. Siinä kartoitetaan kylillä sijaitsevat yhteisölliset kiinteistöt ja kohteet, jotka voivat toimia kyläläisten kokoontumispaikkana tai infopisteenä erilaisissa häiriö- ja kriisitilanteissa. Kylätalokartoitus tehdään koko maassa, yhteistyössä maakunnallisten kyläyhdistysten kanssa. Kartoituksella kootut tiedot toimitetaan aikanaan myös kuntien ja hyvinvointialueiden käyttöön.

Kartoitusta valmisteltaessa on tutustuttu myös kokemuksiin Ukrainassa toimivista voittamattomuuden keskuksista. Ne ovat siellä äärimmäisissä olosuhteissa vastaavanlaisia paikallisten asukkaiden ja yhteisöjen tuki- ja turvapisteitä.

Toinen ajankohtainen, kylillä kovasti kiinnostava aihe ovat **kyläradiot** keinona varmistaa tiedonkulku kylille ja kylillä myös silloin, kun tavanomaiset viestintäkanavat eivät toimi. Jos kyläradiot kiinnostavat, Suomen Kylien nettisivuilta materiaalipankista löytyy viikko sitten järjestettyjen kyläradio-hanketreffien talenne ja materiaalit. Ne ovat vapaasti sieltä hyödynnettävissä.

Paljon kiitoksia mielenkiinnostanne, hyvää ja turvallista kesää kaikille!